

Yttrande

2020-06-01

Dnr: Ku2019/02112/KL

Kulturdepartementet

Betänkandet SOU 2019:58, Härifrån till evigheten.

Sammanfattning och inledande kommentarer

Centrum för Näringslivshistoria (CfN) har getts tillfälle att yttra sig om det betänkande som arkivutredningen presenterat.

CfN har följt utredningens arbete, vi har besökts av utredningens ledamöter, inkommit med inspel och därutöver tagit del av andra institutioners inspel och remissvar. I detta remissvar har vi valt att svara på de delar som på ett direkt berör vår verksamhet, utredningens kapitel 10 och 11.

Vi delar i stor utsträckning utredningens slutsatser och de förslag som presenteras. I vissa fall anser vi att perspektiv saknas, t ex det faktum att arkivinstitutioner som tar emot arkiv i form av depositioner är personuppgiftsbiträden och inte personuppgiftsansvariga. Idén med ett särskilt stöd för centrumbildningar ställer vi oss frågande till.

På några ställen uttalar vi oss kritiskt om Riksarkivets nuvarande arbetssätt gällande de enskilda arkiven. Av inspel till utredningen, Riksarkivets förslag till hantering av personuppgifter i enskilda arkiv och myndighetens yttrande kring arkivutredningens betänkande att döma, så förefaller Riksarkivet sakna grundläggande insikter i hur den enskilda arkivsektorn arbetar. Vi vill också lyfta fram att enskild arkivverksamhet i många fall både är ett sätt att arbeta med, utveckla och presentera kulturarvet och samtidigt en näringsverksamhet, som skapar nya arbetstillfällen för arkivarier, men också andra kompetensgrupper. Enligt nu rådande förhållanden kan Riksarkivet i vissa lägen snedvrیدا konkurrensen framför allt genom att erbjuda förvaring av arkivmaterial genom att ta ut priser som ligger långt under marknaden i övrigt.

I den PM vi lämnade som inspel till utredningen i april 2019 redogjorde vi för vår egen verksamhet. För den verksamhetsbeskrivningens skull bilägger vi nämnda PM till detta yttrande (PM_arkivutredningen_190412_final.pdf).

Bromma den 1 juni 2020

Alexander Husebye, VD

Krister Hillerud, vVD

Synpunkter på utredningens förslag

10.5.1 Statsbidrag till enskilda arkivsektorn (s 385)

CfN ser positivt på utredningens förslag att tillföra enskild arkivsektor ytterligare 20 mkr årligen. Vad gäller stödet för centrumbildningar om 5 mkr har vi svårt att se nyttan av en så pass riktad insats. Det vore rimligare att lägga även dessa 5 mkr till de föreslagna 20, så att statsbidragen till de enskilda regionala och nationella arkivinstitutionerna istället kan uppgå till ytterligare 25 mkr jämfört med idag.

I alla händelser är vi övertygade om att de extra medel som utredningen föreslår till enskild sektor är ett bra sätt att skapa en grundtrygghet för fler enskilda arkivinstitutioner. Samtliga aktörer inom sektorn, både på det regionala och det nationella planet, mindre och större, bedriver sina verksamheter med knappa ekonomiska marginaler. Varje årsbudget bygger på att deponerande medlemmar och kunder inte tar tillbaka sitt material och på ett jämnt inflöde av konsultuppdrag. Till detta ska läggas det faktum att arkivdrift i sig kräver lokaler som möter vissa grundkrav gällande storlek, skick och utrustning. Det innebär att de fasta kostnaderna kan vara förhållandevis höga, samtidigt som intäkterna kan är osäkra. I många fall måste också anslag och bidrag från det offentliga sökas på nytt inför varje år.

Övriga reflektioner i anslutning till kapitel 10

Utredningen ger uttryck för att bärkraften hos modellen med finansiering via medlemsavgifter och depositionsavgifter är i avtagande. Vi är väl medvetna om att förutsättningarna ser mycket olika ut, beroende på geografi och vilken typ av arkiv som verksamheten är inriktad på. Från CfN:s sida kan vi dock inte se att detta påstående stämmer. Under den senaste 25-årsperioden har mängden deponerade arkiv ökat tredubbelt och vi hanterar i dagsläget runt 80 000 hyllmeter. Vi har också kunnat ta ut avgifter som medger att verksamheten kan bedrivas enligt denna modell, utan anslag eller bidrag¹. Modellen bygger på att ett ständigt arbete bedrivs med att påvisa nyttan för medlemsföretagen med att ha tillgång till ett historiskt arkiv. CfN arbetar målmedvetet för att fylla begrepp som tex *history marketing* med ett relevant innehåll som gör företagen villiga att aktivt arbeta med sin historia som en resurs både i sitt utåtriktade arbete men också i det ständigt pågående interna kulturbyggandet. CfN:s ledstjärna är att den historia som berättas ska vara sann och kunna bekräftas i arkiven. Därutöver har vi ett flertal gånger framgångsrikt kunnat hjälpa våra kundföretag i rättsliga ärenden genom vår kunskap om vilka dokument i arkiven som kan utgöra ett viktigt bevismaterial. Den fördel vi själva ser med vår arbetsmodell är att företagen härigenom medvetet tar ställning för att arbeta med sitt kulturarv. Genom det många gånger nära samarbete vi har med medlemsföretagen säkerställer vi också en kontinuerlig arkivbildning, nytt arkivmaterial tillförs löpande, vilket skiljer sig från att genomföra engångsinsatser. I vissa fall drabbas medlemsföretagen av sparbetning, vilket

¹ Framställningen i utredningen på s 366-367 ger inte en rättvisande bild av andelen statliga bidrag för CfN. Föreningens helägda dotterbolag Centrum för Näringslivshistoria CfN AB, i vilket all affärsverksamhet bedrivs, är inte mottagare av något statligt bidrag överhuvudtaget. Föreningen Centrum för Näringslivshistoria har de senaste åren mottagit mellan 250 och 300 tkr årligen i statligt stöd. Detta motsvarar 8% av Föreningens årsomsättning, men på koncernbasis runt 0,5%.

naturligtvis kan få konsekvenser för betalningsförmågan visavi CfN. Många gånger kan vi då komma överens om det som vi kallar ”övervintring”, dvs att en tillfällig rabatt kan ges, eller att övriga insatser utom just förvaringen av arkivet minskas väsentligt. Sammanfattningsvis tycker vi att utredningen försummar att ta upp den dynamik som uppstår då företagen själva aktivt vill arbeta med sin historia.

Vidare vill CfN i detta sammanhang anföra som en brist att utredningen inte tar upp det missförhållande som råder i det att Riksarkivet tar emot enskilda arkivbestånd från företag som är verksamma och ekonomiskt bärkraftiga. Detta innebär ju att statens bidrag till enskild arkivsektor de facto redan är högre än vad som syns i de siffror som redovisas i arkivutredningen på sidorna 372 och 376. Omfattningen på den här verksamheten är svår att överblicka och bör utredas ytterligare för att nå klarhet i hur skattemedel används för att rabattera tjänster som därmed säljs till underpriser på en marknad som har potential att utvecklas vidare av fria aktörer i sund konkurrens. Därtill skapa ytterligare arbetstillfällen inte minst för arkivarier.

CfN har i inspel till utredningen föreslagit att herrelösa arkiv från näringslivet i första hand ska förvaras vid enskilda näringslivsarkiv med anslag från det allmänna. Detta för att arkivbestånden då förvaras i en miljö där de hanteras av personal med både rätt utbildning och erfarenhet, men också i en kontext som är gynnsam för forskningen. Vi vidhåller detta synsätt, som vi också är övertygade om gäller hela den enskilda sektorn – de arkivinstitutioner som är inriktade på föreningsarkiv är bäst skickade att hantera den typen av arkiv etc.

Arkivutredningen konstaterar, på sidan 391, att det är viktigt med ett nära och förtroendefullt samarbete mellan Riksarkivet och den enskilda sektorn. Av alldeles avgörande betydelse för att uppnå detta är att Riksarkivets roll renodlas till att vara en myndighet med uppdrag att stödja och samordna men att dess möjlighet att uppträda marknadsstörande elimineras.

10.5.2 Rådgivning, förvärv och främjande (s 389)

CfN ställer sig bakom förslaget, och vill i sammanhanget understryka det angelägna i att Riksarkivets roll begränsas till de åtgärder som listas på sidan 390.

11.7.1 Nya arkivlagen om enskilda sektorn (s 428)

CfN anser att det är bra att även de enskilda arkiven definieras som en del av kulturarvet. Vi betraktar förslaget lika mycket som ett erkännande av de enskilda arkivens stora betydelse men också som en bekräftelse på det arbetssätt som tillämpas vid de enskilda arkivinstitutionerna och som präglas av engagemang, seriositet och professionalism.

Vi noterar att anslag till enskilda arkivinstitutioner inte kommer medföra andra skyldigheter än att arkivbestånd ska rapporteras till NAD och i övrigt att tillgängliggöra och främja användningen av arkiven. CfN:s organisationsmodell innebär att koncernmodern är en ideell förening i vilka de deponerande företagen är medlemmar. Portalparagrafen i föreningens stadgar anger att föreningens ändamål är:

...att omhänderta, förvara, vårda, bearbeta och presentera handlingar, bilder och föremål från företag, organisationer och enskilda med anknytning till näringslivet samt – för så vitt ej deponenten annorlunda bestämmer – hålla samlingarna tillgängliga för deponenter och andra intresserade.

Detta tillsammans med det faktum att CfN rapporterat sina arkivbestånd till NAD torde innebära att dessa krav skulle vara uppfyllda. Det är dock viktigt, för en fortsatt förtroendefull relation mellan CfN och medlemsföretagen, att inga krav kommer att ställas på att material som lämnats i deposition ska vara öppet för forskning med mindre än att respektive arkivägare gett sitt tillstånd. I vissa fall önskar företag att hela depositionsförfarandet ska omgärdas av sekretess, det är även i dessa fall ytterst angeläget att vi kan efterkomma kundernas krav.

11.7.2 Enskilda arkivinstitutions behandling av personuppgifter (s 432)

CfN ställer sig bakom den bedömning utredningen gör. Dock vill vi betona att den inte täcker verksamhetsformen med arkivdepositioner som bedrivs av ett flertal enskilda arkivinstitutioner. Inför införandet av EU:s dataskyddsförordning uppdrog CfN åt Setterwalls advokatbyrå att granska vilka eventuella konsekvenser förordningen skulle medföra. Resultatet av utredningen gick i korthet ut på att verksamheten kunde fortsätta att bedrivas enligt redan fastställda ramar. Vidare konstaterades att CfN, vid depositionsförfarande, är personuppgiftsbiträde och det deponerande företaget personuppgiftsansvarig. Detta, i sin tur, ledde till att depositionsavtalen kom att kompletteras med personuppgiftsbiträdesavtal. Detta perspektiv, att många enskilda institutioner är just personuppgiftsbiträden, saknas helt. Istället förefaller utgångspunkten för utredningen vara att det är de enskilda arkivinstitutionerna som är personuppgiftsansvariga. För CfN:s del gäller det de arkiv som mottagits som gåvor, men detta är en relativt liten del av verksamheten.

Vi delar alltså utredningens bedömning när det gäller personuppgifter i arkivbestånd som ägs av enskilda institutioner, men vi anser att frågan inte är fullständigt utredd vad avser arkiv som utgör depositioner.